Työehdot-osasto/Björkbacka

9.12.2021

Eduskunnan talousvaliokunta
TaV@eduskunta.fi

Kirjallinen kuulemispyyntönne 1.12.2021

E 122/2021 vp Valtioneuvoston selvitys: Komission työohjelma vuodelle 2022

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry lausuu seuraavasti:

Von der Leyenin komission pandemiasta toipumista ja työpaikkojen pelastamista korostanut sosiaalisesti oikeudenmukainen politiikka näyttää olevan hiipumassa komission työohjelman 2022 esitysten valossa. Selkeät esitykset sosiaalisen pilarin ja yleisen oikeudenmukaisuuden vahvistamiseksi ovat vaatimattomia.

Vastaavasti kun peilaa komission vuoden 2022 työohjelmaesitystä Suomen tavoitteisiin, ne ilahduttavat. Suomi tavoittelee sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävää EU:ta. Unionia, joka on maailman kilpailukykyisin ja sosiaalisesti ehein ilmastoneutraali talous. Se korostaa myös demokratian, oikeusvaltioperiaatteen sekä perus- ja ihmisoikeuksien, ml. yhdenvertaisuus ja sukupuolten tasa-arvo, olevan yhteiskuntien ja EU:n kulmakiviä ja ne on huomioitava kaikessa EU:n ja jäsenvaltioiden toiminnassa ja niitä on edistettävä kokonaisvaltaisesti. SAK ja eurooppalainen ay-liike jakaa nämä Suomen tavoitteet täysin.

Asbestihaittojen estämien ei riitä työohjelman sosiaalisen oikeudenmukaisuuden varmistamiseen

Valitettavasti komission esitys on erityisen puutteellinen sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vahvistamisessa, vaikka siinä esitetään tärkeitä toimia mm. työntekijöiden suojaamiseksi asbestille altistumiselle työssä.

Asbestihaittojen vähentämistä mahdollisimman tehokkaasti Suomen olisi edistettävä komikantaisessa valmistelussa. Komission työsuojelustrategia tulee toteuttaa mahdollisimman ripeästi ja sen tavoitteet kytkeytyvät osittain työohjelman muihin painopisteisiin (eu-strategic-framework-on-safety-and-health-2021-27-pdf.pdf (europa.eu) / suomeksi https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0323&from=EN). Työsuojelustrategiassa on luvattu asbestin lisäksi myös lyijylle ja disosaynaatille uudet raja-arvosäännökset vuonna 2022. Komission tulisi kiirehtiä myös muita aktiviteetteja työsuojelustrategian toimeenpanemiseksi.

Uskommekin, että EU:n komission 2022 työohjelman osalta tekemämme huomiot ja parannusehdotukset vahvistaisivat Suomenkin tavoitteen toteutumista. VNK:n esittämiä erittäin yleisellä tasolla olevia kantoja

pitäisikin täsmentää priorisoimalla tärkeimpiä toimia ja esittämällä komission työohjelmaan lisättäväksi sieltä puuttuvat tärkeät toimet.

SAK odotti vuoden 2022 työohjelmaan komission jo aikaisemmin lupaamia aloitteita mm. ihmisoikeuksia vahvistava yritysten asianmukainen huolellisuus ja konkreettisia toimia työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun vahvistamiseksi, mutta ne eivät näy vuoden 2022 työohjelman uusien ja meneillään olevien aloitteiden tärkeimmässä taulukossa. Ei ole riittävää, että tiedonanto sosiaalisesta vuoropuhelusta mainitaan työohjelmassa. Lisäksi sinänsä tärkeän vihreän ohjelman kokonaisuudesta puuttuu kokonaan esitys oikeudenmukaisen siirtymän oikeudellisen kehyksen luomiseksi.

Jotta asiat etenevät, Suomen olisi varmistettava, että aloitteet lisätään taulukkoon, joka käsittelee tärkeimpiä 2022 vuoden aloitteita.

Ihmisoikeuksia vahvistavalla EU-yritysvastuulainsäädännöllä vahva tuki – se on toimeenpantava

Yli puoli miljoonaa ihmistä ympäri maailmaa on vaatinut vahvaa EU-lakia, jotta yritykset saataisiin vastuuseen ihmisoikeusvaikutuksistaan. Nämä vaatimukset esitettiin osana Euroopan komission 8. helmikuuta 2021 asti auki ollutta julkista kuulemista yritysten kestävävään hallinnointiin ja asianmukaiseen huolellisuuteen perustuvasta yritysvastuuta koskevista aloitteista.

Direktiiviluonnos aiheesta tuli parlamentin ja neuvoston käsittelyyn alkukesästä ja parlamentti raportoikin aiheesta. Tämän jälkeen komissio on vaiennut käytännössä koko aloitteesta, vaikka komission esitys piti alun perin saada ennen kesälomia.

Komission oma yritysvastuulakiesitys on pahasti myöhässä, ja sen eteneminen on huolestuttavan epävarmaa. Tätä ei saa hyväksyä. Vapaaehtoiset toimet yritysten ihmisoikeuksien kunnioittamisen edistämiseksi ovat osoittautuneet riittämättömäksi niin työntekijöille, yhteiskunnalle kuin vastuullisesti toimiville yrityksillekin ja luonut epäreilua kilpailua Eurooppaan ja maailmanlaajuisesti. Eurooppaan tarvitaan kunnianhimoinen EU-laki, joka velvoittaa kaikki yritykset tunnistamaan, estämään ja puuttumaan yritysten ihmisoikeus- ja ympäristöriskeihin ja -vaikutuksiin niiden koko arvoketjussa. Yritysten pitäisi joutua vastuuseen ihmisoikeuksia rikkovista haitallisista käytännöistään niin kotimaassa kuin ulkomailla. Yritysvastuulaki puuttuisi ihmisoikeusloukkauksiin yrityksissä ja myös niiden arvoketjuissa.

Suomen olisi edistettävä aktiivisesti sitä, että komissio esittää kunnianhimoisen yritysvastuualoitteen heti vuoden 2022 alussa, jos ei enää tämän vuoden puolella. Aloite on myös kirjattava komission työohjelmaan.

Työehdot-osasto/Björkbacka 9.12.2021

EU:n finanssipoliittisia sääntöjä tulee uudistaa

Hyvä, että komissio käynnistää uudelleen julkisen keskustelun finanssipolitiikan säännöistä ja talouden ohjauskehyksestä. Nykyiset säännöt ovat monella tapaa huonoja eikä niihin palaaminen ole realistisista tai järkevää. Uudistustarve on ilmeinen. Säännöistä ei kuitenkaan pidä kokonaan luopua, koska taloudellisen vakauden ylläpitäminen ja haitallisen julkisen velkaantumisen hillitseminen ovat tärkeitä tavoitteita.

Luonteva ratkaisu voisi olla luopua nykyisistä 60 % velka- ja 2 % alijäämäsäännöistä ja korvata nämä maakohtaisella keskipitkän aikavälin velkatasoon liittyvällä tavoitteella. Tämä mahdollistaisi vastasyklisen suhdannepolitiikan ja samalla hillitsisi liiallista velkaantumista.

Pelkkien julkisten alijäämien ja velkasuhteiden ohella voisi olla järkevää ottaa laajempi perspektiivi. Velan ohella voisi huomioida myös julkisen sektorin rahoitusvarat. Tämä antaisi totuudenmukaisemman kuvan jäsenmaan maksukyvystä eikä syntyisi epätervettä kannustinta kiertää velkasääntöjä myymällä valtion omaisuutta.

Voisi olla myös perusteltua, että pelkän julkisen sektorin ohella säännöissä kannattaisi tarkastella myös koko talouden velkaantumista. Koko talouden velkaantumista kuvaavan vaihtotaseen epätasapainot olivat pitkälti syy eurokriisiin. Vaihtotaseiden hallintaan perustuvia sääntöjä tulisikin merkittävästi vahvistaa.

Yksityiskohtia ja toteutustapoja on paljon. Olennaista on se, että EU:n finanssipoliittiset säännöt uudistetaan sellaisiksi, että ne vähentävät liialliseen velkaantumiseen liittyviä riskejä, mutta samaan aikaan mahdollistavat tarvittaessa investoinnit ja taantumia tasoittavan finanssipolitiikan. Nykyiset säännöt eivät tee kumpaakaan, koska ne periaatteessa estävät järkevää suhdannepolitiikkaa mutta käytännössä eivät kuitenkaan estä velkaantumista.

Euroopan vihreän kehityksen ohjelmaan mukaan työntekijöille oikeudenmukaisen siirtymän toimet

Suomi on osana Euroopan unionia sitoutunut Pariisin ilmastosopimukseen. Tavoite edellyttää pitkän aikavälin ilmastotoimien rakentamista siten, että EU:n hiilineutraalius saavutetaan sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävällä tavalla ennen vuotta 2050. Osana tätä tavoitetta valtioneuvosto pitää tärkeänä, että 55-valmiuspaketista käytävien neuvottelujen lopputuloksena kokonaisuudessaan saavutetaan vuodelle 2030 asetettu vähintään 55 % ilmastotavoite, joka voidaan myös ylittää.

Fit for 55-ilmastopaketin potentiaalisilta työelämää koskevilta ja muilta sosiaalisilta seurauksilta ei pidä sulkea silmiä. Vaikka ohjelmassa korostetaan aivan oikein vihreän kehitysohjelman toimien etenemisen merkitystä, ei komission esityksellä varmisteta sitä, että vihreän murroksen

keskelle joutuneet työntekijät ja yhteisöt saisivat tukea ja olisivat oikeutettuja oikeudenmukaisen siirtymän mukaisiin toimiin.

SAK kannattaa kunniahimoista ilmastotavoitetta, mutta vain kun niiden rinnalle luodaan työntekijöille oikeudenmukaisen siirtymän toimia. Nämä toimet pitää saada mukaan komission vuoden 2022 työohjelman liitteeseen 3., jossa esitellään vihreän kehityksen toimet.

Komission pitäisi julkaista 14. joulukuuta suositus ilmastotoimien sosiaalisten ja työelämään liittyvien näkökohtien käsittelemiseksi osana vihreän kehityksen ohjelmaa. Suosituksilla pyritään opastamaan jäsenvaltioita, jotta oikeudenmukainen siirtyminen hiilineutraaliin yhteiskuntaan varmistuisi mm. uusia työllisyysmahdollisuuksia luomalla ja kaikille kohtuuhintaisen energian turvaamalla ja kompensoimalla ilmastotoimien muita haitallisia sosiaalisia vaikutuksia.

SAK:n mielestä esityksen pitää sisältää jäsenvaltioille annettavien suositusten lisäksi konkreettisia lainsäädäntöehdotuksia työntekijöiden tiedonsaanti- ja kuulemisoikeuden vahvistamiseksi, hyvälaatuisten työpaikkojen luomiseksi ja työntekijöiden murroksessa tarvittavan osaamisen kehittämisen turvaamiseksi. SAK edellyttää, että tämä oikeudenmukaisen siirtymän kehikko otetaan osaksi Euroopan vihreän kehityksen ohjelmaa, Fit for 55-ilmasto-ohjelmaa ja komission 2022 työohjelmaa.

Komission ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi riittävistä vähimmäispalkoista Euroopan unionissa (vähimmäispalkkadirektiivi)

Komission tavoitetta puuttua palkkaerojen kasvuun ja työssäkäyvien köyhyyteen Euroopassa on lähtökohtaisesti pidettävä kannatettavana. Direktiiviesitys kunnioittaa Suomen työehtosopimusjärjestelmää sekä työmarkkinaosapuolien itsenäisiä neuvotteluita, edistää alakohtaista työehtosopimista ja tarjoaa rakenteet työehtosopimusneuvottelujen tukemiselle. Esityksen sisältämä raportointivelvoite on perusteltu osana direktiivin toimeenpanon seurantaa, mutta sen kirjauksia tulisi vielä tarkentaa. Erityisen ongelmallista on yrityskohtaisten työehtosopimusten jättäminen seurannan ja raportoinnin ulkopuolelle. Tätä ei voida pitää perusteltuna ratkaisuna. Tämä rajaa suuren osan työntekijöistä direktiivin suojelun ulkopuolelle ja on selkeä keino kiertää sen velvoittavuutta. Pahimmillaan tämän voi vaarantaa Suomen kaltaisia alakohtaisia sopimusjärjestelmiä. Hajaantuva sopimusjärjestelmä ei tue direktiivin tavoitetta nostaa alimpia palkkoja ja se myös heikentää työntekijöiden suojaa. Hajautuvalla järjestelmällä on negatiivinen vaikutus etenkin naisiin. Kaikkein matalapalkkaisimmat alat ovat naisvaltaisia ja nämä jäävät kaikkein heikoimpaan asemaan.

Lisäksi direktiiviehdotusta olisi tarkasteltava uudelleen tietyiltä kriittisiltä osiltaan. Direktiiviehdotuksen käsittämän kollektiivisen neuvottelun määritelmästä, joka perustuu viime kädessä kansainväliseen oikeuteen, tulisi poistaa kaikki viittaukset kansalliseen lainsäädäntöön ja termin

työntekijäjärjestöt (workers organisations) käyttö tulisi korvata käsitteellä *ammattiyhdistykset* (trade unions). ILOn merenkulkua koskevan yleissopimuksen (MLC) vähimmäispalkkasuosituksen kansallisen tason implementointien tulkinta työehtosopimuksena direktiivin tarkoittamassa merkityksessä on poistettava. ILO:n merenkulkijoiden minimipalkan asetusmekanismilla luodaan kansainväliset vähimmäisstandardit, jotka eivät millään tavalla ole eikä niitä voida pitää enimmäisstandardeina. Tämä mekanismi ei ole työehtosopimus, eikä sitä pidä tulkita sellaiseksi.

Yksi yhdestä -periaate riskeeraa työntekijöiden turvaksi säädeltyä lainsäädäntöä

Komission työohjelmaan sisältyy kirjauksia paremmasta sääntelystä, strategisesta ennakoinnista sekä EU-oikeuden täytäntöönpanon ja valvonnan tehostamisesta. Osana paremman sääntelyn työtä komissio soveltaa EU:n poliittisiin tavoitteisiin liittyvän sääntelytaakan minimoimiseksi yksi yhdestä (One-in, One-out) –periaatetta. Komissio katsoo, että ennakoinnin sisällyttäminen poliittiseen päätöksentekoon parantaa sääntelyn mahdollisuuksia ottaa huomioon tulevaisuuden vaikutukset. Komissio jatkaa yhteistyötä jäsenvaltioiden kanssa varmistaakseen, että EU-sääntely pannaan täytäntöön nopeasti ja kaikilta osin. Se ei epäröi käynnistää tarvittaessa rikkomusmenettelyjä.

Komission rikkomusmenettely - esitystä ei pidä hyväksyä. Se voi pahimmillaan riskeerata hyvälaatuisen työelämän, kuluttajien tai ympäristönormeja. Suomen ei pidä antaa tukea näin ehdottomalle tulkinnalle yksi yhdestä -periaatteelle eikä sen turvaamisesta rikkomusmenettelyllä.

Tämä näkemys ei sulje pois sitä, etteikö säädösten tule olla selkeitä ja ymmärrettäviä eikä niistä pidä aiheutua ylimitoitettua taakkaa yrityksille eikä hallinnolle. Säätelyn toimivuuden edistäminen ja laadun varmistaminen ovat toki perusteltuja yleisiä lähtökohtia paremmalle säätelylle. Säädöksien purkaminen ei saa kuitenkaan olla ideologinen hanke. Yhteiskunta tarvitsee toimiakseen sääntöjä ja niillä on yleensä aina tarkoituksensa. Säännöllisesti tuodaan esille työlainsäädännön ja toisinaan myös työehtosopimuksista aiheutuvan hallinnollisen taakan merkitys yrityksille aiheutuvan kokonaistaakan kannalta.

Jos komission esittämä rikkomusmenettely kuitenkin toteutuu yksi yhdestä -periaatteen toteutumiseksi, on toimien tarpeellisuutta arvioitaessa pohjana pidettävä aina kansalaisten, kuluttajien ja työntekijöiden suojelua ja terveyttä.

On myös tärkeää huomioida säädösehdotusten mahdollista poisvetämistä suunniteltaessa, että työlainsäädännön osalta työ- ja sosiaaliturvalainsäädäntö on pääosin ns. minimilainsäädäntöä, jonka tarkoituksena on turvata työsuhteen heikomman osapuolen, työntekijän oikeusasemaa. Näin erityisesti työsuojelulainsäädännön ja minimityöehtojen osalta. Kyseisiä säädöksiä väljentämään pyrkivät niin kansallisen kuin EU-tason normitalkoot saattaisivat vaarantaa

merkittävästi työntekijöiden turvallisuutta ja terveyttä sekä työntekijöiden työsuhdeturvaa ja yhdenveroista asemaa työmarkkinoilla. Viimeksi mainitut seikat liittyvät erityisesti ns. epätyypillisissä työsuhteissa työskentelevien aseman parantamiseen, koeaikojen pituuksiin sekä työsuhdeturvaan.

Paremman säätelyn, kuten myös yksi yhdestä - periaatteen osalta on syytä huolehtia myös siitä, että työntekijöiden ja kansalaisten oikeusturvan kannalta olennaiset normit säilyvät ja toimivat jatkossakin tehokkaasti myös käytännössä. Jo tällä hetkellä monien työoikeudellisten normien osalta tilanne on se, että mm. riittämätön viranomaisvalvonta on käytännössä johtanut lakisääteisen oikeussuojan heikentymiseen. Ns. normitalkoiden yksinomaisena tavoitteena ei saa olla ainoastaan yritysten toimintaedellytysten kehittäminen yleistä hallinnollista taakkaa keventämällä.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Lisätiedot kansainvälisten asioiden asiantuntija Pia Björkbacka
pia.bjorkbacka@sak.fi
puh. 050 464 5342